

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

**V. évfolyam 56. szám
2001 október**

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Az örmény hitvallásból - október

"Az egy keresztségben, bűnbánatban, a bűnök kiengesztelésében és bocsánatában." Evilági kötelességünkről szól a hitvallás e mondata. Aki hisz, megkeresztelkedik - mondta Jézus. Tehát, ha felismertük Isten igazságát és elfogadtuk, akkor meg kell keresztelkednünk. Addigi bűneinket a keresztség eltörli, de gyarlók vagyunk és vétkezünk, ám mindig megbánhatjuk bűneinket és jócselekedeteinkkel, imáinkkal mindent jóvá tehetünk. Elnyerhetjük Isten bocsánatát. Az életben ért nehézség lehet büntetés bűneinkért, de lehet próbatétel is, ugyanakkor szolgálhat bűneink kiengesztelésére. Mindebben Jézus legyen a példánk, aki magára vállalta bűneink kiengesztelését kereszthalálával. Akik szenvednek, Jézus társaivá válnak - s itt gondolhatunk öseink szenvedésére, vértanúságára.

Dr. Sasvári László

Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen ...

Kolozsvár-Szamosújvár 2001. szeptember 14-16,
IV. Jubileumi Konferencia

Lászlóffy Aladár előadása

(elhangzott 2001 szeptember 15-én, szombaton, Kolozsvárott)

Géneskút

"A múltat még Isten se tudja megváltoztatni" - szögezi le Arisztotelész a nikomakhoszi etikában. Emberi kísérletek azért történnek effélére. Ilyen az a bizonyos mai "bon mot" hogy **ezután minden másképp volt!**

Arisztotelész nem volt örmény, annak ellenére, hogy esze mozgékonyasága alapján akár az is lehetett volna. Benne megvolt az állítólag legfontosabb, már-már fenyegetően történelmi örmény tulajdonság: az alkukészség a jó ügy érdekében. Így lehetett szabályszerűen a

nevelője annak a Nagy Sándornak, aki a szabályszerűtlenség metafora-értékű gesztusával fittyet hányt az időigényes bogozásnak Gordiuszban. De Arisztotelész névtelen mezopotámiai képzettségű, s nem első nevezetes, de már európaian izgága tanítványai - mentették, hozták át az antik múlt kincsét, a koncentrált tudást, a világrendező higgadtságot, amíg csak a kereszténység-hömpölygette nagy tanítás folyamába nem csatlakozhatott ez a fontos hozam.

Egy legenda szerint, melyet arra, annak bölcs magyarázatára és leszerelésére használnak fel mindig, hogy kezdetben vala a bőség, a teremtés nyakló nélkül való és adagolni sem kell végtelensége, - azóta fokozódik a takarékoság - nos e legenda szerint Isten úgy teremtette meg a kalászt, hogy azon a tövétől a hegyéig, végesvéig szemek voltak. Aztán valami megbüntetése képpen gondolta csak meg magát, s húzta végig rajta a két ujját, alig hagyván meg a kenyérhez azt a kis aranyló bajszú bojtot ott fenn, a végén.

Azt lehet mondani, ki lehet ezt kalkulálni, hogy kezdetben minden nép egyformán olyan sokaságból állott, mint cséplés után azoknak a gazdag őskalászoknak a termése, míg az Úr valamiért nyakon nem csippentette egyiket-másikat, nem hogy ok nélkül fojtogassa, hanem hogy figyelmeztesse: milyen méltatlanul jól megy dolga. Azt lehet hinni, hogy így volt ez, esetünkben az örményekkel, a magyarokkal, a szászokkal, a románokkal, az albánokkal, az ukránokkal, szerbekkel, lengyelekkel. Azt lehet hinni, hogy a hazákon is ekképpen simított-szorított végig tetőtől talpig Isten két ujja, néha megkarcsúsítva, néha felhizlalva őket.

Mint valami régi borítékon a bélyegszél csipkéje, finoman megakaszt egy többékevésbé rom-Ecsmiadzin, ami megmaradt ott, ahonnan az elsárgult levelet feladták mai életünk irányába. Megakaszt a bélyegszél csipkéje Isten postáját bontogatva. Hogy a vak sors ujjbegyei megtalálják a tájat, ahol rom-Ani, körülötte hol rom, hol nem rom-Arménia tanyáz, ahol - az ismert történet szerint egyszer csak kezdett kiállni, kiütni a tükör alól az iszapos, nedves Ararát-rom, maradéka mindennek, amit az előtött világba, a Bárka alá, vizek selymébe csomagolt a Teremtő. Ezek szerint Noé is örmény volt, az első patrióta, de legalábbis honfoglaló, aki lehetséges, hogy a szigorú, de következetes parancs szerint két Ararátot kellett hogy beengedjen maga alá, s az egyikkel aztán valahogy már nem kellett elszámolnia. Adott lévén eredendően nagy alkukészsége a jó ügyek érdekében.

A Kaukázus legalább három titka: Elbrusz, Kazbek, Ararát holmi három királyok. Alattuk középpázsiai vagy közelveleti népségek özönlöttek napnyugat, a virágsziromnyi Európa irányába. Alattuk húzták ki valahogy a majd indoeurópainak nevezendő nyelvcsalád nagy és kis irodalmi, még a hamupipőkeség dióhéjába gyömszölten, a nehéz időket, amíg nem volt tanácsos előbújni, mint egyetlen valahogy megkímélt spórából a gombának és elkezdni új tájakon őrzöngeni és aranylani. Alattuk valaha majd magyarrá leendő lovasok is lapítottak, mint kiugró szikláról zuhogó vízesés függönye mögött, alaposan átázva, de megúszva az előidők még számon se tartható vérzivatarait, anyanyelvkeverő Niagaraikat. Alattuk adta ki a sors a szokásos, az eredeti hazákban persze úgy igazán, teljesen végleg soha végre nem hajtható parancsot, hogy gyorsan, gyorsan ki innen, irány a biztos bizonytalanság, mondjuk Erdély, Szépvíz, Szászrégen, Szamosújvár, Temesvár, Torda ...

Ezen meg ezen a helyen aztán az átlagos évi középhőmérséklet, középkedély, középigazságérzet, középérdek, középindulat és középbékesség ennyi meg ennyi. Itt kurucot, labancot mindig egyaránt kever bele a dolgokba az Ég. Itt magyart, román, tatárt, szászt, örményt, zsidót vetett be az ésszerűsített sovány kalászok közé, és persze törököt, orosz, vasasnémetet, hogy ki ne felejtsem rendes helyi adagjaimat és Muszadagjaimat. Itt most már nyíltan rejt mindenkét a föld, s bőven örül mindenki csontjából az a Malomapolokban. Nem lesz ez másképp a Feltámadáskor sem, legfennebb még többen leszünk. Mint a gainai leányvásárkor, vagy a csíksomlyói búcsúban. Akik önérzetes székelyként, néha még szomorúbb mócként, időnként még nosztalgizáló örményként, nagy nehezen elbizonytalanodó svábként, cipzerként, osányként, cigányként, örök szegényként-gazdagként állnak a seregszemlén annyiszor, a mese galambdúcos, fűzfánfüttyülős kapujában, mint szélben a fű,

hegyikaszálókon, állomások peronján, gyárudvaron, mint frontra indított, ilyenolyon pendelyes, egyenruhás angyalseregek az utolsó himnuszéneklés alatt, amikor még a könnyes szemű kárpátházi szentek is le szokták kapni fejükről a glóriájukat. De azt azért ne felejtjük hozzátenni még: akik a nevezetesnek maradt nagy pillanatokban, Madéfalvától Doberdóig, már csak egyszerűen mind-mind szomorú magyarokként haltak meg, nagyon közel, vagy nagyon távol, egy illúzióért, melynek neve szabadság, s melynek kedvéért fel szoktak adni, kihagynak, felfüggesztenek, szüneteltetnek hirtelenében más fontos nagy illúziókat, mint a felebaráti szeretet, az igazságérzet, a kultúra és az egyetemes emberi szolidaritás. Egyszóval mire sikerült Európának jelképhegy gyanánt megbontani, megszerezni Carrarát, már régesrég megvolt, megesett az Ararát!

Mi viszont a jó oldalon állunk, ugyebár, milyen jól esik ezt hinni, hallani a lelkiismeretnek! Hogy pontosan ott, ahol mindig csak madárdalból építi palotáit az erdő, a hegy, a megtartó szerelmes szépség - tehát csakis csupa Erdély, és Tirol, meg Ceylon, Florida, s persze, a Kaukázus ...

Az örmények igaza sosem derül ki. Miképpen annyi sok eltünőfélben levő kispépe, nagyemlékezetűé. Valamiért sosem figyel igazán efféle a világ. Ahogy a magyarokéra sem. Ötvenhat világzengése elszállt, talán annál is könnyebben, gyorsabban, mint ezerkilencszázhuszéd. Teleki Pál öngyilkossága után Churchill azt mondta, a béketárgyalások asztalánál majdan ott lesz egy szék, amelyik ... aztán annyi minden történt, megesett közben, hogy semmi nem volt ott azon a bekalkulált helyén az igazságnak, a méltányosságnak. Ez is csak jelkép. Mint a halálmeneteké, Szíria és Auschwitz és Szibéria felé, melyek híretől előbb megborzongott, aztán vállalat volt, megigazította magán az ázott gubát, esőköpenyt, rabruhát a világ, és csákányolt és rádiózott tovább. Hátha rábukkan a maga kicsit könnyebben kimozdítható szép fehér határkövére, trikolor boronájára, bögrében elásott ezüstjére, betétkönyveire. Vannak népek, akiket nem szabad, s vannak, akiket szabad bántani. Akik még élünk azokból a napokból, emlékszünk az előlről kezdett Egmont-nyitányra, az igazán világháborús "aki hallja - adja át" hangulatú ágyúszavas, aknavető délutánokra, és arra az akasztófahumorral összegezett álkormányzati álközleményre, hogy "a vérszomjas, vad csöcselék Budapesten rátámadt a békésen lövöldöző szovjet katonákra" .

Ezt senki így nem osztotta be, maga az Úr legkevésbé, de úgy látszik vannak mártírnemzetek, kicsit jámborabb, balek fajták, akik komolyan vesznek mindent, akiknek buzgóbban és gyorsabban sikerül odatartani, vagy csak ugyanott tartani a másik arcukat is - mindegy. El lehet játszani a gondolattal, hogy az ilyenek aztán bármilyen más töbe, tőkébe oltva, ha jön a "fene rossz spóra", a filoxera, őket keresi leghamarabb, mert ugyanolyanok maradnak. Egymásba átcsapva is. Akik olyanokként is ilyenek. Mert bármilyenekként olyanok.

Mindegy mikor s mindegy hol, az emberi lénynek át kell gondolni folyton, újra és újra, tehát folyamatosan a létet, egyénileg és közösségileg, és nem már nemlétező helyzetet, szempontot keresni, társítani hozzá, hanem mindig éppen itt, ott, amott, a BÁRHOLBAN, az akárholban van az ő támpontja, helye, lövészárka és golgotája. Nincsenek jobb vagy rosszabb, alkalmas, vagy alkalmatlanabb korok és kevésbé kifosztott édenek.

És külön, már a Bárka óta, nincs is az örményeknek igaza. Saját igaza. Csak önérzete, kultúrája, hagyománya és nyelve is. Ha mi megszólalunk és beszélünk, íme mindezekről.

Egy, kinek megrázó, kinek csak kalandízű örmény legenda szerint, egyszer nehéz időkben, mikor másként nem lehetett, mint mentenivaló legfőbb kincsét egy közösségnek, a Szentírást lapjaira szedték szét és a szertefutók egyenként így menekítették magukkal; ki-ki egy elbírható hányadát- részét a nagyszerű teljességnek; elbújdostak vele havasok havába, mocsarak békanyála alá, az esendőség fekete árnyai közé menekülve. Aztán a veszély múltán, amikor végre összegyűlhetnek újra, összerakták diadalmasan, vagy csak kicsit még mindig remegve, dideregve a könyvet. Egyben ez volt az ő népszámlálásuk. A nagy és megnyugtató "megmaradtunk"-kiáltás vagy csak suttogás, sóhaj. A felelet az

ALKUKÉSZSÉGRE A JÓÜGY ÉRDEKÉBEN. A visszhang. Valahonnan a gének felhalmozódó Ararátja alól. "Aki megtartja a parancsolatot, megtartja önmagát; aki nem vigyáz utaira, meghal".

Világosító szent Gergely óta mi is kiválasztott nép lettünk, szétszórva más nemzetekbe. Mint az Úr magja, írmagja. Hol vannak a gepidák, a longobárdok, az asszírok? ... Mi élünk. Tessék meghallgatni, ha tetszik. Akár magyarul is.

Semlyén Zsolt államtitkár beszéde
(elhangzott 2001 szeptember 15-én, Kolozsvárott)

Tisztelt konferencia, tisztelt Elnök asszony!

Először is szeretném megköszöni a megtisztelő meghívást, azt, hogy itt lehetek önök között és módom van a magyar kormány részéről a legnagyobb szeretettel kifejezni megbecsülésünket Önök iránt, azért a küldetésért és hitvallásért, amellyel hűségesek maradtak a nemzethez, hűségesek őseik tradíciójához és hűségesek az Egyházukhoz.

Magyarországon olyan kormány van, amely a keresztényi és nemzeti értékek iránt mélységesen elkötelezett. Az egész millenniumi ünneppsorozatnak a lényege: hogyha végignézek a magyar történelmen, akkor látható, hogy a magyar nemzet sorsa akkor ment jól, akkor gazdagodtunk lelkiekben, szellemiekben, kultúrában és mindenben, amikor hűségesek voltunk a Szent István-i örökséghez. És akkor torkollott a nemzet sorsa katasztrófába, amikor akár jobbra, akár balra lecsúsztunk erről a Szent István-i útról. Tehát az egész millenniumi ünneppsorozatnak a lényege az, hogy hűségesek maradjunk ahhoz az örökséghez, amelyre Szent István felépítette a nemzet katedrálisát. Ez lényegében három nagy pilléren nyugszik: a kereszténységen, az európaiságon és a magyarságon. Ez a három elem - lényege szerint - egymásra mutat.

Ha volt a Földön befogadó ország a történelemben, akkor az Szent István Magyarország. Nyilvánvaló, hogy a magyar nemzet egyetemébe integrálódó nemzetiségek, kultúrák, tradíciók a megerősödést és gazdagodást szolgálják. Az is nyilvánvaló, hogy az örménység - egyszerűen máshoz nem is nagyon hasonlítható - szolgálatot és gazdagodást jelentett a magyar nemzet egyeteme számára.

A magyar egyházpolitika szintén a Szent István-i örökségre utal, ami talán úgy fogalmazható meg, hogy ami jó az egyháznak, az jó az országnak és ami jó az országnak, az jó az egyháznak. Nagyon-nagyon röviden néhány gondolatot mondanék a magyar egyházpolitikáról. Már csak azért is röviden, mert eszembe jut drága plébánosunk, aki gyerekkoromban azt mondta nekem: Zsoltikám, jegyezd meg, hogy két fajta prédikáció létezik: vagy rövid, vagy rossz.

/.../

A magyar egyházpolitikának a lényege - és úgy gondolom, ez tényleg nagyon fontos az örménykatolikusság szempontjából is -, hogy az egyház sui generis valóság. Következésképpen nem az állami intézmény-rendszernek valamelyik alrendszere, hanem az állammal azonos valóság. Ebből következik, hogy állam és egyház kapcsolatában nem fogadható el semmifajta alá-fölérendeltség, csak a legszigorúbb mellérendeltség. A másik pedig, hogy az állam és az egyház elválasztása nem jelentheti az egyház és a társadalom elválasztását. Hiszen egyszerre vagyunk tagjai egyházunknak és polgárai hazánknak. A kettő szembeállítás tehát nem járható út, csupán a kettő harmonikus együttműködése. Ebből a filozófiai alapvetésből következik egyház-finanszírozási gyakorlatunk és politikánk, amelynek a lényege, hogyha az egyház közfeladatot vállal át, legyen az iskola, szociális intézmény, kórház, közgyűjtemény vagy bármely kulturális feladat, akkor automatikusan és fillérre azt a támogatást kell kapnia, mint a hasonló feladatot ellátó állami vagy

önkormányzati intézménynek. Mert ha nem ez történne, akkor nem csak arról volna szó, hogy egy állami és egy egyházi intézmény között tennénk különbséget, hanem - mondjuk egy iskola esetében - gyerek és gyerek között, egy kórház esetében beteg és beteg között, ami lényegében vallási alapú diszkriminációt jelentene.

És ezért elfogadhatatlan az, amikor azt kell hallgatnunk, hogy vannak olyan felfogások, amelyek azt mondják: kérem, ha a keresztények egyházi iskolát akarnak, egyházi gyűjteményt, kórházat, akkor részben vagy egészben, de tartsák fenn maguk. Ez azért elfogadhatatlan, mert mi, vallásos emberek ugyanolyan adófizető polgárok vagyunk, mint bárki más. Ugyanúgy a vallásos emberek adójából is tartatik fenn az összes elgondolható állami és önkormányzati intézmény. Ha ezek után a közfeladatot átvállaló egyházi intézményt a vallásos embereknek mintegy "plusszban" kellene fenntartani, akkor lényegében kettős adófizetésre volnánk kényszerítve. Ez annak a deklarációja, hogy másodrendű állampolgárnak tekintenek minket.

Miután a magyar kormány nem tekinti másodrendű állampolgároknak a vallásos embereket, ebből következik, hogy nem vagyunk kettős adófizetésre kényszeríthetőek - és csak akkor nem vagyunk kettős adófizetésre kényszerítve, ha az állam fillére ugyanúgy finanszírozza a közfeladatokat átvállaló egyházi intézményeket, mint a hasonló feladatokat ellátó államiakat, vagy önkormányzatiakat.

Tehát az egyházpolitikánk három nagy pilléren nyugszik: első az egyenlő finanszírozás. Ha egy egyház azt mondja, hogy - mondjuk - egy közgyűjteményt - mondjuk, egy örmény közgyűjteményt - akar fenntartani, akkor az állam Magyarországon köteles azt fillére ugyanúgy finanszírozni, mint bármely állami funkciójú közgyűjteményt. Ha azt mondja, hogy iskolát akar fenntartani, akkor ugyanúgy, és így tovább. Ide tartozik még a hitoktatás kérdése. Az állam köteles ugyanúgy finanszírozni az állami, önkormányzati iskolában folytatott hitoktatást, mint bármely más tantárgyat.

A második nagy pillér a történelmi egyházakkal kötött szerződés. Ezek az élet minden területén biztosítják az egyházak szabadságát. Most csak két részletet emelnék ki. Az egyik az, hogy mindaz az ingatlantömeg, amit a kommunista rendszer bármilyen jogcímen elrabolt az egyházaktól, az jog és igazság szerint visszajár az egyházaknak. Ennek az ingatlantömegnek egy részére esetleg azt mondják az egyházak, hogy nem tudják visszakérni természetben, mert nem tudnak vele ebben a formában mit kezdeni. Akkor ez a vagyontömeg átalakul járadék-alappá. Tehát az ingatlantömeg értékének, amit nem kér vissza, az adott egyház az 5 %-át kapja évente, az idők végezetéig, valorizálva. Ez jelen pillanatban, a katolikus egyház esetében évi 2 milliárd forint, a református egyház esetében másfél milliárd, és így tovább.

Ide tartozik még az, hogy minden állampolgár személyi jövedelemadójának 1 %-át annak az egyháznak utalja, amelyiknek óhajtja. Egy másik 1 %-át pedig annak a társadalmi szervezetnek, egyesületnek, amelyiknek óhajtja.

A harmadik az ingatlan-rendezés kérdése, és remélem, hogy ezt a magyar gyakorlatot valamilyen formában Románia is követni fogja. Ennek a lényege az, hogy mindaz a vagyontömeg, amit bármilyen címen elraboltak az egyháztól, az visszajár az egyháznak. Az előbb elmondtam: amit az egyház nem kér vissza, az átalakul járadékká. Amit viszont az egyház visszakér, ott két lehetőség van: vagy visszakéri természetben, tehát az eredeti épületet, akkor az állam kifizeti a helyi önkormányzatot, hogy az abban az épületben lévő intézménye helyett építsen új iskolát, szociális intézményt, stb. Akkor az egyházé lesz az eredeti épület, az önkormányzat ott lévő intézménye pedig megkapja a funkció kiváltásához szükséges pénzt az államtól. A második lehetőség, hogy az egyház azt mondja, nem kéri vissza természetben, akkor marad az épület - mondjuk - az önkormányzatnál, viszont ekkor az egyház megkapja az épület államosításkori értékét, mai áron, amiből építhet egy új épületet. Ennek az összköltsége több mint 100 milliárd forint. Ennek az összegnek több mint

a felét kifizettük és évente körülbelül 6-7 milliárd forintot biztosít az állam erre az ingatlan-rendezésre. Néhány éven belül a teljes folyamatot be fogjuk fejezni.

Ezen kívül még van egy 4 milliárd forintos összeg. Megjegyzem, hogy Magyarországon az egyházi intézmények ugyanúgy pályázhatnak az állami keretekre, mint az államiak és legalább az arányuknak megfelelően nyernek is - következésképpen a műemlék-fenntartás lényegében állami feladat, függetlenül attól, hogy az egy kastély, egy vár, vagy egy templom. Például a budai Mátyás templom fenntartása nyilvánvaló, hogy nem a Várban élő hívek hitbuzgalmi feladata, hanem a magyar nemzeti épített örökség része ugyanúgy, mint egy kis faluban a barokk templom. Ennek a fenntartása állami feladat, nem pedig hitbuzgalmi. Ezért az épített örökségre, illetve azokra az összegekre, amelyeket a műemlékek fenntartására szánt a magyar állam, az egyház is ugyanúgy pályázhat, mint az államiak.

Ezen kívül van egy 4 milliárd forintos összeg, ami kifejezetten csak egyházi célokat szolgál, és ennek a 10 %-a a határon túli magyar egyházi célokra fordítódik.

Nagyon röviden és dióhéjban ez a magyar egyházpolitikai gyakorlat.

Hadd mondjak el még egy gondolatot, mert azt hiszem, külön jelentősége van: tavaly, 2000 augusztus 20-án a magyar nemzet rendkívüli ajándékot kapott I. Bartalomeiosztól, Konstantinápoly egyetemes pátriárkájától, aki Budapesten, a Szent István-bazilika előtt, Angelo Soldano bíboros, pápai legátus jelenlétében jelentette be, hogy a Bizánci Szent Szinódus szentnek ismeri el István királyt. Ilyesmire 1054, vagyis a keleti egyház elszakadása óta nem volt precedens, hogy egy Nyugaton - az egyházszakadás után kanonizált - szentet Keleten is elismertek volna, vagy egy Keleten kanonizált szentet Nyugaton elismertek volna. Az első, akiben az egyetemes katolikus és az egyetemes ortodox hívő Istennek - egy konkrét, történelmi szituációban megvalósult - kegyelmét egyaránt tisztelheti, a mi Szent István királyunk.

Most tehát várom, hogy Deotisz pátriárka is mielőbb kövesse az egyetemes patriarkátus - egyébként normatív - irányítását. Megjegyzem, hogy a kanonizáció után néhány nappal II. Alekszisz, minden oroszok pátriárkája küldött útján levelet juttatott el, amelyben biztosította a Magyar Köztársaság elnökét, hogy az orosz ortodox egyház szentként tiszteli István királyunkat. Úgyhogy remélem, Deotisz pátriárka is minél előbb követni fogja az egyetemes patriarchátust és a konstantinápolyihoz hasonlóan - amely elkészítette ékes görög nyelven Szent Istváni liturgiáját és a bizánci pátriárka a sziklatemplomban bemutatta - hogy ezt Deotisz pátriárka is követni fogja, és mielőbb ékes román nyelven is tanúi lehetünk Szent István ortodox szentként való tiszteletének.

A magyarországi örménységgel kapcsolatban természetes, hogy mindaz, amit elmondtam, vonatkozik az örménységre is, az örmény katolikus egyházra. Egyetlen problémáról szeretnék beszámolni, amiről nyilván tudomásuk van.

Az Orlay utca 6-ban, amely az Esztergomi Főegyházmegyén belül az örménykatolikus temploma, az a sajnálatos dolog történt, hogy néhány ember, alapítván egy Magyarországi Örmény Egyház nevű társulatot, "Orlay utca 6." székhellyel ezt bejegyeztette, és akadályozza az Esztergomi Főegyházmegyét és az örmény katolikuságot a templomának a használatában. Szeretném hangsúlyozni, hogy a magyar állam alkotmányos megfontolásoktól vezérelve sem kíván egyházak közötti, egyházon belüli vitába beavatkozni. De nem kétséges, hogy a katolikus kánonjog alapján az Orlay utca 6. a Magyar Katolikus Egyház tulajdona, az örménykatolikus közösség tulajdonában van, amelynek az ordináriusa Paskai László bíboros úr. Következésképpen nyilvánvaló, hogy a magyar államnak a helyes tulajdoni viszonyokat biztosítani kell. Megpróbáltam az atyával és az érdekelt felekkel jószolgálati úton is beszélni. Hogyha ez nem vezet eredményre, gondolom az Esztergomi Főegyházmegye a bírósághoz fordul, a bíróság döntését a magyar állam végrehajtja. Nem kétséges - anélkül, hogy bármit prejudikálnék -, hogy az Orlay utca 6. az örmény katolikus egyház tulajdona. Természetesen mindenki olyan egyházat alapít, amelyet akar, mindenkinek, személy szerint

szuverén joga, hogy visszatér az ortodoxiára, vagy olyan szektát alapít, amelyet akar, de más egyház tulajdonában nem lehet új egyházat alapítani.

Tehát, következésképpen: amennyiben az örmény katolikuság kéri, a Magyar Állam az ott lévő gyűjteményt, művészeti értékeket, mindent kész leltárba venni és állami védelem alá helyezni. Reményeink szerint sikerül bíróságtól függetlenül, megállapodásra jutni, és az örmény katolikus egyháznak saját ingatlanát rendeltetésszerűen használnia. Ez abban testesül meg, hogy a bíboros úr visszakapja a kulcsokat, és egy megfelelő egyháztanács kerül kinevezésre.

Amennyiben ez nem történik meg, Csordás Eörs atya úgy tájékoztatott, hogy akkor ennek bírói úton szereznek érvényt.

Szerintem mindenki számára szerencsésebb lenne, ha ezt el lehetne kerülni. De ha nem, akkor marad a bírói út, mindenesetre. Éppen most azt beszéltük meg, hogy az örmény katolikuság kérésére ezt a gyűjteményt védelem alá helyezzük, hogy semmilyen formában, semmilyen módon kára ne keletkezzen.

Ezekkel a gondolatokkal szeretném még egyszer megköszönni önöknek hűségüket a nemzethez és az egyházhhoz, és biztosítani önöket kormányom nevében is arról, hogy nagyon nagyra értékeljük azt a munkát, amit önök végeznek a mai Magyarországon és Erdélyben. Ha bármikor, bármilyen ügyben segíteni tudunk, akkor természetesen, hogy rendelkezésre állunk, hiszen ezért vagyunk.

Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak,
hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen
Kolozsvár-Szamosújvár 2001. szeptember 14-16
IV., Jubileumi Konferencia

Ezúton is köszönetünket fejezzük ki az

Armenia Örménymagyar Baráti Társaságnak (Kolozsvár)
és a TÉKA Művelődési Alapítványnak (Szamosújvár)-
a konferencia megszervezéséért
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnek (Budapest)
a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának és
a Pro Armenia Alapítványnak (Szamosújvár)

Megköszönjük a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása anyagi támogatását a
konferencia megszervezéséhez és lebonyolításához.

A konferencia alkalmából bemutatásra került
Dávid Csaba: Történetjátékok című kötete, amelynek megjelenését támogatta
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat
és Budapest Főváros XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzata

**"A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban
régén és ma" című konferencia (Budapest 2000, szeptember 29. október 01.)** kötete,
melynek támogatói voltak:
a Budapest Főváros II. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzata

a Budapest Főváros XI. ker. Örmény Kisebbsége Önkormányzata
a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása
A támogatásokért köszönetünket fejezzük ki.

Híradó

A Fővárosi Örmény klub szokásos klubestje 2001. október 18-án lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi és az erzsébetvárosi templom felújítására!
Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megmentését. Az adományokat az impresszumban közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A számlaszám: 10100792-72594972-00000007

Az Armenia 1904-es évfolyamából

Erdély nagyfejedelemség tiszti névtára 1848. évre

Örmény tisztviselők 1848-ban.

Az erdélyi részeken 1848-ban a következő örmény ajkú tisztviselők viseltek hivatalt: az erdélyi udvari kancelláriánál: Issekutz Bogdán fogalmazó, Magardics Károly fogalmazógyakornok. A királyi táblánál ügyvéd: Zakariás Ignác. Kolozsmegyében Mártonfi Antal adóíró biztos. Krasznamegyében Bocsánczi Márton főszolgabíró. Fogaras vidéken: futásfalvi Hamar István főjegyző. Kolozsvár városánál: tanácsi esküdt Medgyesi Tivadar. Gyulafehérvár: királyi pénztáros Ötvös Ágoston. Marosvásárhely: Petelei János közügyi szolgabíró. Szamosújvár: főbíró Novák Márton (iskolák felügyelője is); tanácsosok: Bogdánfi Gábor, Gajzágó Ferencz (egyházi gondnok is), Czetz Bogdán (szegények felügyelője is), Ábrahám Márton, Gajzágó János, Sárosi Ferencz, Simay Tivadar, Gajzágó Dávid, Placsintár Gráczian (iroda-igazgató is), Duha Kristóf (kórház-felügyelő is), Korboly Bogdán, Bogdánfi Gergely, Jakabb Bogdán főjegyző, Simay Gergely aljegyző, Lászlóffy Antal tiszteletbeli jegyző; levéltárnok: Govrik Gergely, iktató Szongott Kristóf, királyi pénztárnok Bárány Bogdán, Turcs Mánug (tiszteletbeli). Osztoztatók: Gajzágó Ferencz elnök, Pál László árvai felügyelő, Simay Gergely tollvivő. Ülnökök: Kovács Bogdán, Gajzágó Izsák, Simay Gergely (tiszteletbeli), Turcsa Lukács (tiszteletbeli). Szónokok: Simay János rendes, Placsintár Bogdán alszónok; majorsági pénztárnok: Markovics János, az esküdt közönség jegyzője: Voith Márton; orvos: Gajzágó Lukács aranyérdempéz tulajdonosa, sebész: Mánási Miklós, bába Álacs Anna; ajtónálló: Molnár Lukács, porkoláb: Retezár Bogdán, óraigazító Katona Antal.

- Erzsébetváros: főbíró Dániel Ödön (Ráfáeli gymn. előjárója is); tanácsosok: Fark János, Vikol Bogdán, Csíki József, Iszaj Bogdán, Nuridsán Bogdán, Fark Gergely, Zakariás József, Lengyel Antal, Karácsonyi János, Ötvös János, Patrubány Márton, Szenkovics László, Ráfáel Sándor angol lovag (tiszteletbeli), orvos Volf József, Másvilági István főjegyző, Csíki Lázár, Lelovics Antal, Joseffi Antal, Papp Márton, Bogdán Bogdán; királyi pénztáros: ifj. Zakariás József; rendőri segédek: ifj. Fark Márton, Csíki Péter; adóegyenlítő biztos: Karácsonyi Bogdán, adószedő Szentpéteri János, osztoztató szék: Török Sergius (Szárkisz), id. Lengyel Lukács, Dániel Antal, Novák János, Lengyel Péter, Markovics Márton, Bosnyák István; árvai felügyelő: ifj. Fark Márton; csőd és cég-biztosságok ülnökei: Kábdebó Jakab, Antalfi István,

Török János, ifj. Zachariás József, Zachariás Sándor, ifj. Szenkovics László, Joseffi József tollvivő: ügyvéd: Ötvös Bogdán, Fatter Gergely; szónokok Dániel Antal, ifj. Lengyel Lukács; majorsági pénztárnok Ötvös Bogdán, városgazda Török Sergius, kaszármai pénztárnok Márkovics Márton, kaszármai biztos Kábdebó Jakab; erdőfelügyelő Török Ödön és Zachariás Tamás, bába Papp Mária; ajtónálló és porkoláb Biluska Dávid.

- Kézdivásárhely: Magori Simon aljegyző.

- Tordán rendes orvos: Harmath Márton, tiszteletbeli tanácsi esküdt Tucsek József, Deés: Izsáki József írnok a szolgabírósnál; Zilah: Ábrahám Gábor tanácsos a polgári rendből, Moldovai József piaczi biztos, ifj. Moldovai József útfelügyelő; Zakariás István postamester, Szamosújvárott; Lukács Tivadar Zalatnán. Szék: Murádin Tamás vásárbíró; Kolozs: Zábulik Tivadar tanácsos.

Kolozsvár: Bogdánfi Gábor postamester, Medgyesen: Gáspár Dani, Erzsébetvároson Zakariás József. Bogdánfi Antal mázsamester Marosújvárt; Magardics János főharminczados Kolozsvártt. Zakariás József bányatisztartó Rodna-vidéken; Görög Tamás kamarás-hutmán Zalatnán.

- Erős Sándor székesegyházi örkanonok, a püspöki főtanoda aligazgatója, az egyházmegyei számvevő-hivatal elnöke Gyulafehérvártt; Lukácsi Kristóf a főtanodában szám-, mértan-, természettan és mezei gazdaságtan tanára (Gyulafehérvár); Zérich Tivadar az ágazatos hittan tanára. Erzsébetváros; Popoi József, esperesplébános; Szamosújvár: Gajzágó Kristóf esperesplébános. Kolozsvári kir. főtanoda: jogi, bölcsészeti, orvosi kar: Ábrahám Bogdán orvostudor, mütő és az elméleti különös sebészet tanára; főtanoda nyomdájának igazgatója: Szentpéteri Imre; Márkovics Jakab tanár (szónoklat) Marosvásárhelytt. Keresztes Márton tanár (szónoklat) az udvarhelyi róm. kath. gymnasiumban. Temesvári Gergely a nyelvtan tanára a felsőbb osztályokban Udvarhelyt. Az erzsébetvárosi Rafaeli gymnasium: igazgató Dániel Ödön főbíró; tanítók: Csiki Imre hittanító, Dájbukát Gergely költészet és szónoklat, Kábdebó Antal nyelvtani alsóbb oszt. tanító.

- Nemzeti rendszeres iskolák. Erzsébetváros: Popoi József igazgató, Pap János III. oszt., Retezár Kristóf II., Dombi János I. oszt. tanító.

**Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak,
hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen.**

Kolozsvár-Szamosújvár 2001. szeptember 14-16
IV., Jubileumi Konferencia

Sajtóvisszhang

ÖRMÉNYSZEMEK RAGYOGÁSA ÉVSZÁZADOK TÜKRÉBEN

Az örmény kereszténység 1700., a keresztény magyarság 1001. évfordulóját ünneplő IV. jubileumi konferenciáját tartotta szept.14-e és 16-a között az örménymagyarok közössége. A konferenciát, melynek címe *Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen*, az "Armenia" Örménymagyar Baráti Társaság szervezte, társrendezők a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, a szamosújvári Pro Armenia és a Téka Művelődési Alapítvány, fővédnökei pedig *Jakubinyi György* érsek, örmény apostoli kormányzó, és *Eckstein-Kovács Péter* szenátor. A rendezvény mottója egy *Nemeskürty István*-idézet, mely így hangzik: "*A múltat nem lehet tőlünk elvenni. De az csak akkor a mienk, ha ismerjük*".

A háromnapos konferencia pénteken délután kezdődött. A köszöntés után egy zenés-irodalmi műsort tekinthettek meg *Senkáliszly Endre* érdemes művész, *Gajzágó Zsuzsa*, *Sebesi Karen*

Attila, Fegyveresi István, Fegyveresi Anikó és Lászlóffy Zsolt közreműködésével. Szombat az előadások napja volt, amelyek a már idézett mottó témájához kapcsolódtak, vagyis az örménymagyar múlt megismeréséhez. Első előadó *Lászlóffy Aladár* Kossuth-díjas költő volt, *Gondolatok magunkról* címmel: "Egy, kinek megrázó, kinek csak kalandizű örmény legenda szerint, egyszer nehéz időkben, mikor másként nem lehetett - mint mentenivaló legfőbb kincsét egy közösségnek, a Szentírást lapjaira szedték szét és a szertefutók egyenként így menekítették magukkal; elbújostak vele havasok havába, mocsarak békanyála alá, az esendőség fekete árnyai közé menekülve. Aztán a veszély múltán, amikor végre összegyűlhetnek újra, összerakták diadalmasan, vagy csak kicsit még mindig remegve, dideregve a könyvet. Egyben ez volt az ő népszámlálásuk. A nagy és megnyugtató "megmaradtunk" - kiáltás vagy csak suttogás, sóhaj. A felelet az ALKUKÉSZSÉGRE A JÓÜGY ÉRDEKÉBEN. A visszhang. Valahonnan a gének felhalmozódó Arrarátja alól. (...) Világosító Szent Gergely óta mi is kiválasztott nép lettünk, szétszórva más nemzetekbe. Mint az Úr magja, írmagja. Hol vannak a gepidák, a longobárdok, az asszírok?... Mi élünk. Tessék meghallgatni, ha tetszik. Akár magyarul is."

Az előadók sorában találhattuk *dr. Egyed Ákos* akadémikust, aki az 1790-1791-es történelmi dátumhoz kötődő előadást tartott, amikor az erdélyi országgyűlés megvitatta az örmények rendiségének kérdését. Az örmények tulajdonképpen Erdélybe való jövetele 1672-re tehető, amikor, az addig Moldvában élő örmények nagyszabású lázadást indítottak Duca Vodá ellen, aki uralkodása idején elkezdte üldözni őket. A lázadás leverése nyomán menekült a mintegy háromezer családra tehető örmény Erdélybe, ahol megtelepedtek. Nekik *Apafi Mihály* fejedelem biztosított először adománylevél által kereskedést a vásárok alkalmával. Hátra volt a honosítás, de az erdélyi országgyűlés nem ismerte el az uralkodó által adott jogokat. Az örmények vezetői harcot indítottak ezért az elismerésért. A legnagyobb ellenvetés amiatt volt, hogy az örmények ortodox vallásúak voltak, ezért aztán katolizáltak, ez pedig megkönnyítette a honosítás útját, melyet az 1791-es országgyűlésen mégis elhalasztottak. A rendek ugyan megszavazták a törvényt, de az örmények nem akartak lemondani a városaiknak biztosított előjogaikról. Képviselőjük a továbbiakban "nem hivatalosan" ugyan, de jelen volt az országgyűléseken, mindaddig, amíg végül 1840-ben megtörténik a honosítás, és felveszik őket a rendi nemzetek soraiba. 1848. május 30-án eltörlik a rendi nemzeteket, majd a kiegyezés korában az örménység bizonyos mértékben veszít pozíciójából, de a kultúrában, a gazdasági életben megmarad jelentős szerepe, és nagy mértékben hozzájárul Erdély civilizációjának és kultúrájának a fejlődéséhez.

Az előadásokból sok mindent megtudhattunk az örmények történelméről, kultúraalapító szerepéről. Változatos témák voltak "feltárlva", az örménymagyar papoktól a gyógyszerészképzésen át, egészen az örmény családnevek genealógiájáig, és a szilágyosomlyói örménymagyarok történetéig. Érdekes előadást hallottunk *Lászlóffy Csabától*, aki a 13 aradi vértanú közül Kiss Ernő örmény származású hősről tartott beszámolót, vagy *László Ferentől*, aki *Örménymagyar sportolók Erdélyben* címmel sok anekdotával fűszerezett előadást tartott. De számomra nagyon jelentős volt *dr. Veress Éva* *Miért élnek sokáig az örmények?* című szabadon megtartott és bizonyítékokkal "alátámasztott" előadása is, amelyeket édesapja, *dr. Veress István* híres kertjéből hozott. Biztató jelnek számított a fiatalok részvétele az előadásokon, mint például *Fegyveresi Zsolt* vagy *Kiss Tibor*, akik érdemben felzárkóztak a többi előadó sorába.

A délelőtti és délutáni előadásblokk szünetében a konferencián jelenlevők közös imán vettek részt a Szent Mihály plébánia udvarán, majd megtekintették *Szervátiusz Jenő és Tibor* kiállítását. Ezután került sor a sajtótájékoztatóra, ahol a konferencia szervezői mellett jelen volt Budapestről *Weinwurn Árpád*, a Fővárosi közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottságáraiak elnöke is. Itt tudhattuk meg, hogy a Román Örmény Szövetség nem képviseli az örménymagyarok gondjait, bajait, mondhatni, el sem ismerik létezésüket.

Ezért döntött úgy az örménymagyarok képviselője, hogy a sok kis örménymagyar szervezet és alapítvány hozzon létre egy országos civil szervezetet, amelynek beiktatási procedúráját több mint egy hónapja el is indították Kolozsváron. Ám a törvényszék, különböző okokra hivatkozva, azóta sem adott választ, holott törvény szerint a beiktatásnak öt napon belül meg kellett volna történnie. A szervezet *Magyar Örmények Romániai Szövetsége* névre hallgat majd, és hét alapító szervezete van. Egy rövid beszélgetés erejéig a konferencia vendége volt *Semlyén Zsolt*, budapesti vallásügyi államtitkár is. A szombati nap tapasztalatait leszűrve, élményekben és tudással gazdagodva térhettünk haza, köszönet érte a szervezőknek, elsősorban *Bálintné Kovács Júliának* és *dr. Issekutz Saroltának*, a kolozsvári és a budapesti örménymagyar társaság elnökségeinek.

Köllő Katalin

Kedves Olvasóink!

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!

Az EÖGYKE hozzákezdett a MAGYARÖRMÉNY KI KICSODA című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni.

Hosszantartó és felelősségteljes munka ez.

Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe.

Kérjük: a nevet, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed - vagy fél oldalon), Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet.

Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában.

Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másoltatni) tudjuk.

Kiket keresünk?

Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akiktől illik, vagy illenék tudnunk:

a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait.

Kérésünket meg fogjuk ismételni több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka.

A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a MAGYARÖRMÉNY KI KICSODA című kiadványba.

Segítségüket előre is köszönjük!

Postacím: 1251 Budapest Pf. 70.

E-mail magyar.ormeny@matavnet.hu,

fax: 201-2401.

**Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak,
hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen,
Kolozsvár-Szamosújvár 2001. szeptember 14-16
IV., Jubileumi Konferencia**

Szamosújvár tárt karokkal fogadta az örménymagyar vendégeket

Nem véletlenül maradt Szamosújvár az utolsó "állomás" a IV. Örménymagyar Konferencia résztvevői számára. Az örmények "bölcsője" most is kitett magáért. Érdekes, a vendégek fogadásának ezúttal a mindig meleg hangulatú és meghitt Téka Művelődési Alapítvány adott otthont. Ki is tettek magukért a vendégszerető házigazdák, élen *Balázs-Bécsi Attila* tanárral és *Lengyel Marikával*. Igaz, reggel 9 órától a Budapestről és Kolozsvárról érkezett vendégek először a főtéri Örmény Székesegyházban szentmisén vettek részt, amelyet *Szakács Endre* helybeli örmény-katolikus plébános celebrált. Utána megtekintették Rubens híres festményét, majd Válaszútra utaztak, hogy meglátogassák a Kallós Alapítvány gazdag és hagyományörző néprajzi múzeumát. Közben a második utcabeli Téka-klubban sor került *Lengyel Ákosné „A sokszínű Erdély”* című kiállításának megnyitására. Közel száz szötesből, faliszőnyegből, kalotaszegi, széki, szász, román és örmény viseletből áll a kiállítás gazdag és változatos anyaga. Igazi művelődési esemény, amelyet nagyszámú érdeklődő tisztelt meg. Délben a vendégek megismerkedtek a városközponttal, a város történelmi és építészeti remekműveivel és felkeresték *Szongott Kristóf* emlékplakettjét, ahol koszorút helyeztek el. A városi sétát a tevékeny és mindig munkára kész helybeli 51. sz. Csetz János cserkészcsapat szervezte. Valódi történelemórának lehettünk részesei.

Szamosújvárott sem maradtak el a könyvbemutatók és a történelmi, néprajzi és népművészeti előadások. Ezúttal helybeli és dési előadók szerepeltek napirenden. Mindnyájan érdekes, vonzó és tanulságos műsorral lepték meg a népes hallgatóságot.

Vasárnap este a szamosújvári Téka-házban jól sikerült baráti összejövettel zárultak a negyedik alkalommal megrendezett Örménymagyar Konferencia munkálatai, ahol mindenki jól szórakozott. Mindenki a viszontlátás reményével távozott.

Erkedi Csaba

"Kincses Kolozsváron" vendégeskedtem...
avagy gondolataim a konferencia kapcsán

Mint minden kisgyerek, én is gyűjtöttem a "kincseket": szalvétát, gyufacímkét, képeslapokat, stb. Képeslap-gyűjteményem legkedvesebb darabja egy megsárgult, szakadozott szélű kép volt, rajta egy szép lovasszobor, a háttérben karcsú tornyú templom. Sokszor és sokat nézegettem. Kincses Kolozsvár főterét ábrázolta a Mátyás szoborral. A gyermeki képzelet kigyúlt: Kolozsvárt elképzeltem csillogó-villogó városnak (mint a mesében, minden ezüstmű-arányból volt) s a mesebeli király, az igazságos Mátyás testet öltött a szoborban. Megragadott a daliás, a diadalmas király, a hadvezér személye, akiről sok mesét, történetet hallottam. Későbbi irodalom-történelem tanulás során - ha Hunyadi Mátyás szóba került - lelki szemem előtt mindig ez a szobor jelent meg.

I. Mátyás (1443-1490) Hunyadi János kormányzó és Szilágyi Erzsébet fia. Prágai fogsága után a rákosi királyválasztó gyűlésen a köznemesség és a főrendek nagy része uralkodóvá választotta (1458) a nándorfehérvári győző fiát. Uralkodása első éveiben még nem szilárd a trónja. Többször is összeesküvést szőnek ellene, III. Frigyeset támogatják vele szemben.

Mátyás fegyveres harc nélkül oldja meg a válságot: 1462-ben békét köt a császárral. Megállapodásuk értelmében hazakerül a korona, Mátyást 1464-ben koronázzák meg.

Külpolitikája: hadat vezet a Havasalföldre, háborúzik a török ellen, meghódítja Boszniát. A pápa oldalán beavatkozik a cseh belviszályba.

Ezekben az években már kibontakozik a nagyszabású államreform: a király a köznemességre és a városokra támaszkodva központosít, az államügyeket a nagy kancellária intézi. A gazdaság vezetése a kincstartóság feladata, átalakul az ország bírósági szervezete is. Létrehozza az állandó zsoldos hadsereget. (Fekete sereg.) Reformsorozata anyagi háttérét az új adórendszer biztosítja, a jobbágyoktól szedett földpénz, hadiadó, stb. A király évi jövedelme csaknem egymillió forintra nőtt, alig marad el a jóval gazdagabb Franciaország uralkodójától.

III. Frigyesel hol háborúzik, hol szövetségben áll. 1458-ban Mátyás még Bécset is beveszi. Sokat tesz a kultúráért: reneszánsz építkezések (Buda, Visegrád, stb., iskolák, a Corvina-könyvtár.) Törvényes fiú utód nélkül hal meg.

A szobrot először 1998-ban volt szerencsém látni. Lenyűgözött *Fadrusz János* 1904-ben készült alkotása. Az arc fenséges, délceg alak, a hatásos mellékalakok, mintha élnének. Döbbenettel hallottam, hogy Funar le akarta bontani egy "régészeti ásatás" ürügyén. A kolozsváriak testükkel élőláncot alkotva védelmezték, így az ötlet meghiúsult.

Akkor - átutazóban - Kolozsvárból csak keveset láttam. Amikor megtudtam, hogy az idei, IV. konferencia helyszíne Kolozsvár lesz, felragyogtam: gyermekkori álmom valósággá válik, a konferencia résztvevőjeként három napig Kolozsvár lakója lehetek.

A konferencia témája: *"Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön és kincses legyen"*.

Évek óta foglalkozom családfakutatással, mivel a családomnak erdélyi örmény gyökerei vannak. Megkülönböztetett érdeklődéssel vártam az előadásokat, remélve, hogy sok érdekes információt kapok.

Az örmények ősei a királyszékes Aniban laktak, amelynek egymillió lakosa és 1001 temploma volt. A Kelet e híres nemzete terjesztette a műveltséget, fejlesztette a tudományt, irodalmát híressé tette, ápolta művészetét, messze terjedő, virágzó kereskedelemmel bírt és létrehozta a világ első keresztény államát. De az őket körülvevő népek: törökök, tatárok, arabok, perzsák bosszút álltak rajtuk, mert a keresztény örmények a keresztes hadjáratok pártjára álltak, azokat pénzzel, harcosokkal, tanáccsal gyámolították. A támadók feldúlták a tudomány csarnokait, kíméletlen kezük kardélre hányta a görnyedező öregét éppúgy, mint a pólyába takart csecsemőt. Aztán a fényes Ani felé indultak, ahol a nemzet színe-java lakott, hogy lerombolják. Sokaknak még volt annyi idejük, hogy elmenekülhessenek. Minden férfi két tarisznyát vett elő, egyikbe tette az olvasót, az imakönyveket, a különösen kedvelt "saragánokat", hogy az idegenben is anyanyelvükön dicsérhessék az Urat. A másikat telerakták arannyal, ékszerekkel és drágakövekkel, aztán kezükbe véve a vándorbotot, elindultak. Így hagyták el 1239-ben fényes márványpalotáikat és könnybe lábadt szemmel mondtak végső búcsút a hazának, az Ararátnak, a paradicsomnak.

"Egy, kinek megrázó, kinek csak kalandízű örmény legenda szerint, egyszer nehéz időkben, mikor másként nem lehetett, mint mentenivaló legfőbb kincsét egy közösségnek, a Szentírás lapjaira szedték szét és a szertefutók egyenként így menekítették magukkal; ki-ki egy elbírható hányadát-részét a nagyszerű teljességnek; elbujdostak vele havasok havába, mocsarak békanyála alá, az esendőség fekete árnyai közé menekülve. Aztán a veszély múltán, amikor végre összegyűlhetnek újra, összerakták diadalmasan, vagy csak kicsit még mindig remegve, dideregve a könyvet. Egyben ez volt az ő népszámlálásuk. A nagy és megnyugtató "megmaradtunk"- kiáltás..." (*Lászlóffy Aladár*)

Először a Krim félszigetre mentek, amely akkor a keresztény genovaiak fennhatósága alatt állott. Ott több helységben telepedtek le, de a tatár betörése miatt kénytelenek voltak

Lengyelországba és Moldvába átmenekülni. Kezdetben ott jól ment a dolguk, később azonban a vajdák kimondhatatlan kínzásokat mértek rájuk azért, hogy hagyják el vallásukat, nyelvüket és szokásaikat. Az örmények inkább az országot hagyták el. A török éppen azon időtájban nyomult nagy sereggel délről, Moldván keresztül Lengyelország felé, míg az örmények nyugatra, az erdélyi havasok, a beszercei- és a csíki-hegyek közé húzódtak, ahonnan 1672-ben Apafi Mihály fejedelem behívta Erdélybe és szabad kereskedelmi joggal ruházta fel őket.

Több száz évi száműzetés után Erdély földjén találtak hazát. Fellendítették a kereskedelmet, két várost alapítottak (Szamosújvár és Erzsébetváros) és két települést gazdagítottak (Gyergyószentmiklós és Csíkszépmező). Városaikban tízével-húszával állították fel a gyárakat. E gyárakban készült a híres piros és fekete szattyán, amiből a magyar nemesség "magyar csizmát" készíttetett.

A IV. konferenciát jubileumok jegyében szervezték: 1672 - az erdélyi letelepedés időpontja; 2001 - az örmény kereszténység 1700 éves évfordulója.

A Szt. Mihály plébánia adott otthont a konferenciának.

A szervezők tablókön-fényképeken nagyszabású kiállítást produkáltak "*Emlékképek a letűnt időkből*" címmel. Zenés irodalmi műsorral kezdődött az első nap. *Senkáliszky Endre* megrendítő versmondása volt rám a legnagyobb hatással. A második napon elhangzott előadások felölelték az erdélyi örmények színes, sokrétű tevékenységét, "*akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen.*"

A konferencia színvonalát fémjelzi, hogy Kossuth-díjas költő; akadémikus; teológiai professzor; a Babes-Bolyai Tudományegyetem történelem karának prodekanja; aranytollas sporttörténész; Német Lajos-díjas művészettörténész, stb. tartott előadást (felsorolás a teljesség igénye nélkül.)

Jelenlétével és hozzászólásával megtisztelte a konferenciát *Dr. Semlyén Zsolt* államtitkár úr, aki Csíkszeredába menet megszakította útját, hogy üdvözölje a konferencia résztvevőit.

Délben közös ima volt a plébánia udvarán. *Czirják Árpád* érseki helynök, pápai prelátus szép ajándékkal lepte meg a konferencia résztvevőit (a Szervátiusz Múzeum legszebb darabjairól készült fotósorozattal). Könyvbemutató, sajtótájékoztató.

Harmadik nap reggel szentmise a szamosújvári örménykatolikus székesegyházban. A helyi és gyergyószentmiklósi egyházi kórust hallgatva, bizony kicsordultak a könnyeim. A Rubens-kép és az altemplom megtekintése szintén hatalmas élmény volt számomra.

A szamosújvári városnézés, a temetői séta, a válaszüti Kallós Zoltán múzeum, a tékások zenés-táncos műsora, a fenséges ebéd-vacsora, a "*Sokszínű Erdély*" című kiállítás megtekintése a szervezők ötletgazdagságát és szeretetteljes, sok munkáját dicsérik. Köszönet érte ezúton is.

Mivel szállásunk a református egyház vendégházában volt, reggel és este busszal utaztunk a konferenciára. Tágra nyílt szemmel néztem a várost, kerestem gyermekkori álmaimat.

Kolozsvár nagy részén - busszal végigutazva - kincsek helyett hatalmas panelépületeket, a járdát szegélyező oszlopok piros-sárga-kékre festett sorát, ugyanilyen szín összeállítású villany girlandokat láttam. Funár "mesterien" dekorálja a várost, a magyar múltnak a műemlékein kívül írmagja sem maradt.

A Főtér gyönyörű.

A Szt. Mihály templom, előtte a szobor, körben a szépséges épületek összhangja a magyar múltat idézi.

De ... mint egy rút seb, éktelenkedik a szobor előtt a két gödör, amelyben egy munkás éppen falatozik, és amely négy éve pontosan akkora volt, mint most. Szerencsére csak látszatmunka folyik, de ez is igen nyomasztó.

Végtelenül elszomorodtam, amikor megláttam, hogy a Mátyás-szobor talpzata össze van firkálva. Mátyás tekintélyét mutatja, hogy az otromba firkáló "művét" csak hátul merte

produkálni, talán félt a szobor szeme elé kerülni. (A jellemtelen, gyáva ember mindig hátulról támad.)

A negyedik nap reggelén végre sikerült eljutnom a Házsongárdi temetőbe is, ahol nemzeti múltunk nagyjai előtt tisztelegve eszembe jutott *Eszterházy János* szép mondása: "Csak az a nemzet érdemes jobb sorsra és örök életre, amelynek mindig szeme előtt lebeg azok példát adó munkássága."

Kiegészíti ezt a gondolatot *Ipolyi Arnold*: "Azon nemzet, mely emlékeit veszni hagyja, azzal saját síremlékét készíti."

Vonatkozik ez mind a magyar, mind a magyarörmény múltra és emlékekre. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület társszervezeteivel együtt próbálja menteni a még menthetőket.

A magam nevében köszönöm eddigi tevékenységüket, köszönöm a sok értékes előadást és élményt, amellyel ismereteimet gyarapították, személyiségemet gazdagították.

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit

Budapest 2001. szept. 24.

Október hősei

baraczházi **CAPDEBO GÉZA - honvédhuszár főhadnagy**

* 1830. aug. 9., Baracháza, - + 1916. okt. 9., Magyarbánhegyes. 1850. jan. 14. besorozzák az újjáalakuló cs. 2. huszárezredhez. 1890-ben huszárezredesként nyugalmazzák. Gudenus: 38. - Bona: H/243.

gáttájai **GOROVE ANTAL - honvéd őrnagy, zászlóalj parancsnok**

* 1822. okt. 30. Kisgyán (Bihar m.), - + 1881. nov. 27. Budapest. Közlegényként besorozzák a cs. hadseregbe. 1870-től a katonai feltörvényszék elnöke, 1871-től alezredes. 1877-ben nyugalmazzák.

Gudenus: 130. - Bona: T/241; -Ö-H.

eleméri és ittebei **KISS ERNŐ - honvéd altábornagy**

* 1799. júl. 13. Temesvár, - + 1849. okt. 6. Arad. 1848. dec. 22-től altábornagy, Magyarország főhadparancsnoka (az Országos Főhadparancsnokság parancsnoka). A világsi kapitulációig több ízben ideiglenes hadügyminiszter, márc. 9-én 2. osztályú érdemjellel tüntetik ki. ARADI VÉRTANÚ.

Gudenus: 217. - Bona: T/369; - Ö-H.

rétháti **KÖVÉR VINCE - szolgabíró**

* 1821. júl. 19.; - + 1848. okt. 22. Kisfalud. Meggyilkolták a felkelő románok a kisfaludi határban. Gudenus: 255.

szkárosi **LÁZÁR VILMOS - honvéd ezredes**

* 1815. Nagybecskerek, (Torontál m.), - + 1849. okt. 6. Arad. Június közepétől hadosztályparancsnok, VII. 30-tól a 9. hadtest parancsnoka. ARADI VÉRTANÚ.

Gudenus: 283. - Bona: T/428; - Ö-H.

erzsébetvárosi **LUKÁCS SIMON**

* 1791. Erzsébetváros, - + 1848. okt. 24. Preszaka, Béla fia kivételével a fellázadt románok egész családjával együtt meggyilkolták.

Gudenus: 293.

terpesti **MARKOVITS VINCE - honvéd százados**

* 1826. aug. 9. Nagyvárad (Dombegyháza?) - + 1902. okt. 12. Budapest. Aradon halálra, majd négy év várfogságra ítélik. 1851-ben kegyelmet kap.
Gudenus: 320. - Bona: K/391.

Kiállítás megnyitó a II. kerületben

Október 3-án, hétfőn a II. kerületi Horvát utcában "*Az 1848-49-es szabadságharc magyarörmény hősei*" címen nyílt kiállítás.

A megnyitó ünnepségen először *Fancsali Bence* klarinéton játszott. Mögötte egyik oldalt a lebontott aradi szoborcsoport képe, másik oldalt az EÖGYKE emlékünnepekről már jól ismert kopjafája. Középen pedig az aradi vértanúkat ábrázoló domborművek, *Domonkos Béla* szobrászművész sorozata. A kiállítás ezen kívül számos tablóval, képpel, szépen elrendezve és áttekinthetően mutatja be az 1848-49-es szabadságharc eseményeit, örménymagyar résztvevőit, hőseit.

A szép, zenés bevezető után *dr. Issekutz Sarolta*, a II. Kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása elnöke nyitotta meg a kiállítást.

"Nekünk, magyarörményeknek, akik - jövőre lesz 330 éve - hogy betelepültünk magyar földre, és magyarrá váltunk, nagyon fontos ünnep 1849 október 6. Emlékezünk őseinkre, többünk családjának tagjaira, hiszen büszkék lehetünk azokra, akik már a 19-ik század során magyarrá váltak, nemcsak szóban, hanem tetteikben is." - mondta az elnök asszony, majd előadását így folytatta:

"Hiszem, hogy leszünk, mert annyira összekovácsolódott a 20. század végi, 21. század eleji magyarörménység, hogy nem fogja hagyni, hogy ősei örökségét az utókor ne ápolja, ne gondozza. Ebben, természetesen, mi is részesek leszünk."

Szeretettel köszöntötte *Domonkos Béla* szobrászművészt, aki az aradi vértanú, valamint *Czetz János* honvédtábornoknak domborművét a kiállítás rendelkezésére bocsátotta. *Bence B. György* II. kerületi polgármester a kiállítás megnyitójára meleg hangú méltató levelet küldött.

Várady Mária színművésznő *ifj. Ábrányi Kornél Október 6* című versét mondta el, amelyet a költő az aradi vértanú kivégzésének 34-ik évfordulójára írt, majd *Ady Endre Október 6* című verse következett. Később a művésznőtől hallhattuk még *Wass Albert : Emlékezés egy régi márciusra* című megrendítő versét is.

Ezután *Fogolyán Kristóf* előadásában következett fuvolán Bach d-moll scherzojának előadása, majd a témához illően *dr. Kedves Gyula* hadtörténész kiállítás megnyitója. A történész beszédében az 1848-49-es, magasrangú örménymagyar származású katonák, vezetők képeinek érdekes oldalát világította meg, azt, hogy milyenképpen befolyásolta, hogyan hatott tetteikre, viselkedésükre személyes életük, vagyoni helyzetük, hogy mit jelentett például az, ha egy főtiszt képes volt saját anyagi erejéből is hozzájárulni a hadsereg működéséhez.

Dr. Kedves történész készítette elő és szerkesztette a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat kiadásában idén megjelent kötetet *Czetz János: Emlékezéseim* címmel. Ezt *Fancsali János* mutatta be (a könyvet lapunk 2001. májusi számában ismertettük.).

Következett az aradi vértanú emlékének jelképes, immár hagyományos megtisztelése. A kiállító teremben álló kopjafát ezúttal *Sasi Nagy Istvánné* (*Czetz* leszármazott), *Bacsó Zoltán* (II. kerületi képviselő) és *dr. Issekutz Sarolta* koszorúzta meg, a kopjafa lábánál pedig ott

pisláskoltak a gyertyák. Fényük nem csak a halálra való emlékezést, hanem a továbbmutató világosságot is a terembe hozta.

A Fővárosi Örmény Klub szeptember 20-i találkozásán *Beder Tibor* tartott előadást "*Törökországban jártam*" címmel. Élénk, videó vetítéssel kísért előadása során számos, érdekes élményt mesélt el a gyalogos utazó. Később a jelenlévők megnézhatték a kolozsvári konferencia egyik részletét is videofelvételen: *Semlyén Zsolt* államtitkár beszédét, amelyet a Szent Mihály plébánia termében a konferencia közönségéhez intézett. (Az előadás szövegét lásd lapunk 8. oldalán.)

Beder Tibor előadása során felidézte azt, amit ezen a kolozsvári konferencián mondott. Így most az ott elhangzott beszédéből közlünk részleteket.

Hogyan él bennem az örménység?

1. Gyulafehérvártól északra nyolc kilométerre, a Maros jobbparti teraszán áll a Jékely által gyönyörű versben megörökített marosszentimrei gótikus református templom.

Úgy állt ott figyelmeztetően, akár az örmények szent hegye, az 5122 méter magas Ararát, a török állam területén. A marosszentimrei templomot a Nagyszeben ostromára induló Mezőbég török serege felett aratott 1442-es győzelem emlékére emeltette a kereszténység ünnepléte hőse, Hunyadi János.

A kis templomnak ma már nincs gyülekezete, a hajdani magyarság már rég kihalt, még mutatóban sem akad egy a faluban. A templom falai omladoznak, ablakai és kövei töredezettek, harangja pedig már rég nem hirdeti Hunyadi 1456-os nándorfehérvári diadalát, amelynek emlékére a pápa világszerte elrendelte a déli harangszót. Ha a marosszentimrei templomra gondolok, mégsem a romlás fájdalmát érzem benne, hanem az 545 évvel ezelőtti győzelem mámorát.

Tudom, hogy közöm van hozzá, olyanformán, ahogy az elfoglalt és megszállott Kolozsvárhoz és Szamosújvárhoz is, hiszen köveikbe, faragványaikba beépültek elődeink álmai is. Ezek az álmok pedig azt sugallják, hogy mi nemcsak múltjában, régi épületeiben, omladozó szentegyházaiban, a világtól elzárt falvaiban és árva temetőiben vagyunk jelen Erdély földjén, hanem az itt élő, közel kétfélmillió magyar és az általuk virágzó magyar kultúra okán is.

Ez a kis templom arra figyelmeztet, hogy ha elődeink álmát meg akarjuk valósítani, úgy csak a győzelemre kell összpontosítanunk. És ebben mindenkinek a maga lelkiismerete szerint kell eljárnia. /.../

Hogy van az, hogy ahányszor csak átmegyek Marosszentimrén és megpillantom az omladozó falu gótikus református templomot, átjár az otthonosság érzete, és sokkal jobban érzem magam itt, mint egy hasonló nagyságú erdélyi román faluban?! Mert itt van valami, ami a másik faluból hiányzik. És annak a valaminek a neve: többlet.

A többlet itt repdes a levegőben, az elhagyott templom köveiben, üres ablakaiban, itt van vele, körülöttem és bennem. A tekintetünkben, a mozdulatainkban, a kérdéseinkben, a szívünkben és a lelkünk mélyén.

2. A kilencvennyolc éves korában meghalt édesanyám szülőfaluja, Lisznyó, és a hegyoldalban fekvő temető jut az eszembe. Immár harminc éve is elmúlt annak, hogy halottak napján minden évben kimentünk a "sírokhoz", ahogy ő nevezte, hogy az elődök sírját rendbe hozzuk, és elhelyezzük a kegyelet és emlékezés virágait. Köztük anyai dédapám, *Bedő Károly*, volt járási szolgabíró és felesége, *Zárug Mária* örmény származású

tanítónő sírjára, aki 1828-ban született és 1896-ban, 68 éves korában halt meg. Csak felnőtt koromban eszméltem rá - az erdélyi örmény településeket, Szamosújvárt, Erzsébetvárost, Gyergyószentmiklóst és Csíkszépvizet járva, - hogy Zárug Márián keresztül nekem is közöm van az örményekhez. Nagypám, aki ráeszmélésem előtt pár évvel, 87 éves korában halt meg, a sírba vitte édesanyja, Zárug Mária személyére, létére, eredetére vonatkozó minden információt, és a családi iratok között sem találtam egyetlen rá vonatkozó mondatot sem. Mindent, amit róla tudok, 1903-ban született édesanyámtól hallottam, akinek születése előtt hét évvel dédanyám már halott volt.

Ő az uzoni Temesvári báró testvérének leánya volt, Gyergyószentmiklósról származott. Uzonban házi tanítója a Temesvári gyermekeknek, csak magyarul tudott, de nagyszülei még beszéltek az örmény nyelvet. Itt ismerkedett meg dédapámmal, aki Lisznyóba vitte férjhez.

Lám, a 200 évvel előbb élt ükanyámnak a szülei még örményül beszéltek, ami aztán fokozatosan kimaradt, és helyét a magyar nyelv foglalta el. Ha mai világunk forгатagára gondolok, úgy unokáim már fényévnyi távolságra kerülhetnek hajdani örmény őseiktől. Mégis, ahányszor csak ott vagyok a temetőben, a legszebb virágokat mindig az ő sírjára helyezem, és elhalt őseim közül őt érzem a legközelebb magamhoz. Mert ő a sokat szenvedett, hazánkba települt örmény népet idézi nekem, azt, amely magyarrá válása után is ragaszkodott őseihez.

3. A világ majdnem minden részén találkozunk velük. Őseik a királyszékes Aniban, Örményország akkori fővárosában - laktak. /.../

Először a Krím félszigetre mentek, amely akkor a keresztény genovaiak fennhatósága alatt állott. Ott több helységben telepedtek le, de a tatár betörések miatt Lengyelországba és Moldovába menekültek. Kezdetben ott jól ment a dolguk, később azonban a moldvai vajdák kimondhatatlan kínzásokat mértek rájuk, azért, hogy hagyják el vallásukat, nyelvüket és szokásaikat.

Az örmények inkább az országot hagyták el. /.../

Talán nincs még egy nép, melynek történelme jobban példázná a megmaradásért folytatott szívós küzdelmet. A Kr.e. 612-ben alakult örmény rabszolgatartó állam hatalma csúcspontján a Káspi-tengertől a Földközi-tengerig terjedt. Ázsia e térségének legjelentősebb állama volt, amely az Ázsia felől a Földközi-tenger felé vezető legfontosabb kereskedelmi utak csomópontjában feküdt. Épp ez okozta vesztét is.

Perzsa, makedón, hellén, római, majd ismét perzsa, majd arab, török uralom alá került. Az 1555-ben kötött török - perzsa egyezmény értelmében, keleti részét Perzsiához, a nyugati Törökországhoz csatolták, és majd csak 363 év elteltével, 1915-1920-as években alakult újra Örményország a Szovjetunió fennhatósága alatt. Igazi függetlenségét csak a szovjet birodalom szétesése után nyerte vissza. A hajdani főváros, Ani, Aniköy (Anifalva) néven ma Törökország területén fekszik, és jelentős idegenforgalmi látványosság. Ugyancsak ide került az örmények szent hegye, az Ararát is, és a hajdani Örményország közepét jelölő Van-tó is.

4. Ha jól számítom, 762 éve annak, hogy az erdélyi örmények őseit elűzték Ani városából. Dédanyám révén én a huszonötödik generációhoz tartozom. És még mindig ott van bennem az örménységhez való tartozás tudata is. Mindezt egy pár látható jelnek tulajdonítom: a lisznyói temető sírkövének (amelyen ott van Zárug Mária neve), édesanyám pármondatos emlékezésének és az erdélyi örmény településeknek. Mert csak ez maradt belőle, de ez elég, hogy segítségével egy régmúlt világot építsek fel magamnak. Ebben segítenek az itt élő örmény közösség önismereti és önmegtartó rendezvényei, amelyek elindítói között szintén sok a késői leszármazott.

Meddig él az ember, és hogyan él benne az a többlet, amit génjeiben hordoz?! Hogyan él bennem az örménység?!

Az ember addig él, amíg meg nem hal, de még utána is fennmarad utódai, rokonai, ismerősei emlékezetében, amíg ők is meg nem halnak.

Az idő rostáján mindenki kihull egyszer, de a közösség, melynek cselekvő tagja volt valamikor, nyelvében, szokásaiban, cselekvéseiben, vagy csak tudatában tovább éltet mindenkit. Olyanformán, ahogy bennem is tovább él dédanyám emléke.

Erdélybe érkezésükkor anyai részről való dédnagyanyám ősei örmények voltak, később örménymagyarokká, majd a századfordulóra (1800) magyar-örményekké váltak, hogy bennem székely-magyarra lényegüljenek. De Zárug Mária révén van bennem örmény rész is, ettől jobban érzem magam, és gazdagabb vagyok. Mert őáltala nekem is közöm van az örmények több évezredes kultúrájához, amely a megmaradásért vívott szívós küzdelem példaképévé magasul előttem.

És ha évente egyszer-kétszer megállok a több mint kétméteres sírkő előtt, hogy virágot helyezzek reá, a marosszentimrei református templom tornya jut eszembe, amelyet a magyarok győzelmére emeltek öt és félszáz évvel ezelőtt.

Tudom, érzem, hogy ott áll előttem, a közelemben, és várja szavaim.

"Drága dédnagyanyám! - mondom neki - Ez a sírkő, melyet a Te neveddel jelöltek meg, akárcsak a marosszentimrei templom tornya, a győzelmet hirdeti. A Te győzelmedet is. Hiszen Te nem haltál meg, mivel bennem újra élsz, és hét unokám közül - akik neked szépunokáid -, majd csak találok egyet, aki tovább viszi az emlékezés fonálát. Sokat segíthetsz majd abban a küzdelemben, amelyet létünkért és megmaradásunkért folytatunk Erdély földjén, nap mint nap.

Mert, amíg csillag lesz az égen, fű a mezőn, amíg az erdőben fa nő és a Nap koronája világít ránk, nem adjuk fel jogos küzdelmünket. Örökké élj hát bennünk, és Isten éltesen, drága dédi!"

Csíkszereda, 2000. IX. 11.

Beder Tibor

Saját ruhában saját tánc...

(kolozsvári konferencia-morzsák)

Szeptember elején kérdezte valaki Budapesten:

- Tulajdonképpen mit csináltok? Földélesztitek a múltat? Csak vájkáltok abban, ami elmúlt? És hol a mai világ?

Utazás közben az autóbuszon Kolozsvárig vájkált bennem a kérdés. Meg sem fordult a fejemben, hogy a kérdezőnek igaza lehet... Részt veszek mindabban, amit az EÖGYKE tesz, tudom, hogy nem öregedő filatelisták nosztalgizása folyik. De: miként tudnék az illetőnek röviden, csípősen s mégis érthetően válaszolni?

Kolozsvár hozta a megoldást s a döntést is: nem kell a furcsa kétségekre válaszolnunk.

Tegyük a dolgunkat.

Aznap, szeptember 14-én pénteken délután Kolozsvár Főterén végigpillantottam a palotaszorokon, a Szent Mihály templom félig fenyők mögé búvó, gyönyörű alakján, s elszállt belőlem az a gond, hogy hát a mi magyarörmény-örménymagyar együttléteinkben "hol a mai világ"? Gyönyörködtem a kincses város létezésében.

A református egyház Diakónia Szállójában csomagunkat gusztusos, mértéktartóan (némi "református puritanizmussal") kialakított, jó hangulatú és tiszta szobákba tettük le, aztán gyerünk vissza a Főterre! A Szent Mihály-plébánia hittantermében kiállítás-megnyitó, műsor, a másnap reggel kezdődő IV. Örménymagyar konferencia felvezetése.

A megjelenteket üdvözlí és felkér, hogy egy perces néma felállással adózzunk a new-yorki áldozatok emlékének. Hát igen: alig három napja történt... Némán felállunk. Erdélyi és magyarországi örménymagyarok, magyarörmények, érdeklődők... nem sorolom.

S abban az egy perces némaságban már tudtam, hogy nem töröm tovább a fejem budapesti ismerősömmnek adandó frappáns válaszon. (Olvasóimat is kérem: ne az azóta folyamatosan megjelenő pletykák, politikai spekulációk és ízetlen "magyarázatok" felől emlékezzenek arra a szeptember 11-ére. Lehet egy sátánian kitervelt iszonyatot "magyarázgatni"? Olyan ez az egész, mint amikor a szervezet védelmére álló fehérvérsejtek megbolondulnak, és zabálni kezdik a vörös vértesteket, amelyek viszont az élet, a működés hordozói.)

Szombat reggel, kezdődik a konferencia. Valóban, jórészt a múltat böngészik a IV. Konferencia előadói, különböző témákban és szempontokból azt közelítik meg, miszerint voltak *Örménymagyarok, akik hatottak, alkottak, gyarapítottak, hogy a haza fényre derüljön, s kincses legyen* (a konferencia jelmondata hangzott így). S ez a múlt, lám, oly tragikusan és egyetlen pillanat alatt összekötődik a jelennel. Az egyensúly a világban felborul - nem először. A fagociták nekitámadnak saját, hemoglobinos éltetőiknek, a vörös vértesteknek, pedig ez utóbbiak nélkül nem működik az a szervezet, amely a fehér vérsejteket is létrehozza. Mi az a globalizáció, amelyről igen gyakran oly sok butaságot mondunk, hallunk? Vajon csak földrajzi kérdés? Örült politikusok mániája? Aki e latinizáló szó hallatán azonnal a hamburgert kezdi el szidni, és eszébe sem jut egyéb, az nézze meg a Föld gömbalakját: miként vándorol körbe egy felhő a sztratoszférában s miként hozza el - esetleg évek alatt - a máshol levegőbe bocsátott mérgező anyagot ide, hozzánk... vagy vizsgálja meg ezt a "golyót" úgy, hogy megfordítja. Ekkor Ausztráliában élő ismerősünk kerül "fölülre" s a mi, állandóan középpontnak vélt Európánk lesz "alant"...

Vagy nézzen körül az amúgy kék-sárga-pirosra festett Kolozsváron: az újságos pavilonokban magyar veszélyről szóló román lapok mellett kulturális túlélésről szóló magyar lapok, meg világlapok: divat, női bájok, macho, fitness, wellness, a "hogyan rendezzük be elegánsan családi házunk 250 négyzetméterét" és a "milyen illatszert használjunk, ha hódítani akarunk"-féle cikkekkel, illusztrációkkal, tanácsokkal teli... Románul, angolul, franciául... (akárha egy budapesti újságos standot látnánk).

A konferencián elhangzó előadások többnyire fölemelőek. Szárnyalni hagynak egy kicsit az előbb említett, mindennapi és csökött dolgok fölött. Ha *Lászlóffy Aladárt* hallgatja az ember, éles füllel, akkor érzi azt, hogy az anyanyelv otthont biztosít és gondolatokat ébreszt. Ha a budapesti államtitkárt, *Semlyén Zsoltot* hallgatja, az a kedves gyanúja támad, hogy jól-rosszul, de Magyarország odafigyel a határon túliakra.

Ez is globalizáció. Álmodjunk arról, hogy nem csak a terror képes határokon átnyúlva globális lenni, nem csak a terrorellenes (politikai? hadászati?) lépések terjedhetnek ki az egész Földre, de a jó is: az, hogy "jöjjön el a Te országod". Hátha a fehér vérsejtek visszatéríthetők saját szerepük határáig és nem pusztítják tovább az életet, oxigént szállító vörös vértesteket.

A tenniakarás, az építés, az oxigénszállítás... a hatni, alkotni, gyarapítani akarása rajzolódik elő az elhangzó referátumokból.

A konferencia 3. napja, vasárnap Szamosújváron szentmisével kezdődik az örmény katolikus templomban. A kórus úgy énekel, hogy..., hogy az ember átérzi: Isten, emberi tenni-akarás és kulturális hagyomány itt, ezúttal zenében összpontosul. Üzen. Évszázadok üzennek, emberi erőfeszítések üzennek a szamosújvári templomban ("tanuld meg a dallamot, mert holnap énekkari próbát tartunk"). Az élet üzen. A vörös vértestek, amelyek szállítani akarják az oxigént.

Aztán Válaszúton a konferencia résztvevői megnézik *Kallós Zoltán* múzeumát és törlik a kedvesen odakészített diót. A friss dió (még hámozni is lehetett) kedves erdélyi gesztusként

hever egy hatalmas kosárban: vegyé! Fogalmam sincs, hány ezer éve természeti, veri és töri a diót az ember, de itt a kosárban a friss, Válaszúton termett, egyél...

A dió amúgy hasonlít a gömbhöz és két félből áll...

Miért találkozunk és miért tartunk konferenciákat?

Erre a kérdésre igazán vasárnap, szeptember 16-án este kapom meg a választ. A konferencia zárása után azok a fiatalok, akik kora reggel óta dolgoztak a szamosújvári Téka otthonában, hogy száz embernek enni adjanak, akik a fél városból összegyűjtötték a száz tányért, kanalat, villát... akik felszolgálóként leveses tálakkal rohagáltak a húsz asztal körül... azok a kedves fiatalok előre kitervelt műsor szerint, este nyolc után tánccházi műsort adnak.

Sajnálom, hogy "csak" *Balázs-Bécsi Attila* nevét tudom említeni; elbambultam, pedig feljegyezhettem volna a hat-tizenkét fiatal nevét.

Néhányuknak volt módja és ideje felhúzni a táncokhoz illő széki gúnyát, rokolyát, csizmát. Többük viszont (éppen máshol folyó szereplésből érkeztek), egyszerűen beállt táncolni. Széki, mezőségi, kalotaszegi táncokat.

Tudja, Kedves Olvasó, hogy ez ropogós, kemény lépéseket jelent, lépésváltásokat. Csakhogy, az egészszet úgy szoktuk meg, mint szép, kedves, ősi mozdulatokat ősi ruházatban bemutató múzeumot, jelmezes színházi előadást... Láttunk már ilyet. Színpadon, tévében, filmen, "műv-házban", akárhol. És mindig feldobbant magyar szívünk, hogy "lám, lám, ezek a feszes nadrágok, ezek a röppenő rokolyák, a csattanó csizma s a lágyan billenő topánka..." ...Helyett...

Életemben még ilyen őszinte, szép, fölemelő magyar táncot nem láttam.

Ezek a szamosújvári fiatalok farmerben, sportcipőben (a lányok is!) a saját ruhájukban a saját táncukat járták. S az ember ilyenkor megérti, hogy egy ősi, népi táncmozdulatban nem az a lényeg, miként röppen a rokolya...

Néha kiálltak egyet pihegni, közben mobiltelefonoztak egy rövidet, aztán visszaálltak a kalotaszegi legényesbe, vagy a mezőségi botosba.

Kecses, évszázados mozdulatokkal pördül a leányka: farmerben. Ismétlem: farmerben, sportcipőben.

Akkor hát nem a látszat, nem az immár színpadi jelmezzé ritkuló, régi viselet a lényeg. Ugye, nem?

Balázs-Bécsi Attila csak ennyit mondott:

- A foglalkozásainkon mindig azt mondom nekik, nem az a lényeg, hogy táncoljunk, hanem az, hogy együtt legyünk.

A tápanyagot és oxigént szállító vörös vértetek, Isten segítségével túlélnek és sikerül helyükre, szerepükre korlátozni a fehér véresejteket, amelyek - elszabadulva, vakon - éltetőjüket pusztítják. Ez a globális remény.

Hiszen az idő is globális... Örmény őseink minden üldöztetése, magyar őseink minden szenvedése, Kárpát-medencei, sokszínű népünk teljes múltja mennyire van távol két, *Szongott Kristóf* emléktáblájának koszorúzása szeptember 16-án, vasárnap, Szamosújvárott százvalahány emeletes felhőkarcoló elpusztításától? Mi az idő és mi a tévedés?

Sokan közülünk nem tudnak elmenni jó néhány ősi sírjához - ez a magyar, magyarörmény múlt fájdalma. És miben különbözik ettől a ma tízéves Leslie vagy Katty fájdalma, aki New Yorkban csak egy rommezőt nézhet, apja, vagy anyja kerestén?

A szenvedés mindig globális. De a konferencia mondandója is az, az erdélyi fiatalok farmerben lejtett, többszázéves mozdulatai is azok.

Bárcsak néha az öröm is az lenne...

Hétfőn reggel megjárjuk egy kicsit Kolozsvárt. Húgommal kettesben vágunk neki. Elsőnek egyenest be, a Szent Mihály templomba.

Tudja-e, Kedves Olvasó, hogy ez a templom, Kolozsvár dísze az alsó-németországi és a prágai gótikus iskola jegyeit viseli magán? (Magyarán: onnan jöttek az építőmesterek.) Erre hűgom: s én tudom-e, hogy ebben a templomban volt apánk s anyánk esküvője 1942-ben?

Járjuk aztán az egykori Farkas utcát, a szomszédos utcákat. Barokk, rokokó, copf, reformkori klasszicista, XIX századvégi és századfordulós szecesszió. Szép, érdekes és többnyire mocskos, elhanyagolt épületek.

Közben arról beszélgetünk, hogy hol itt a logika? Ha valakik úgy tudják és érzik, hogy az övék, miért bánnak vele (az egész várossal, az egész kis, néhány-megyényi országgal), mint akik gyűlölik és legszívesebben a földdel tennék egyenlővé? *Fancsali János* azt mondja: ha hirdetik, hogy Mátyás király román volt, akkor miért nem büszkék rá? Miért állítanak a szobra elé közcécét? A logikát fölöslegesen kereső marcona gondolatokat hűgom szakítja félbe;

- Tudod, hogy itt, ezeken az utcákon volt szerelmes apánk-anyánk? Esténként, éjszakánként ezeken az utcákon sétáltak kettesben!

- Meg a Szamos partján - teszem hozzá, bizonyságul, hogy (egy családi fényképnek köszönhetően) én is tudok valamit.

Hazafelé a konferencia tartalmáról és az adandó következtetésekről már a buszon sokáig, elmélyülten beszélgetünk, küldöttek, előadók, EÖGYKE-tagok. És jövő évi terveket ízlelgetünk.

Isten veletek, kolozsváriak, Isten veled, Kolozsvár. Látjuk még egymást, mert az idő... . globális.

dcs

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401